

ФУМИО НИВА

ДОСАДНА ВЪЗРАСТ

Превод от английски: Красимира Тодорова, 1973

chitanka.info

I

Случеше ли се някой да тръгне нощем по скърцащия под на коридора към тоалетната, един глас, идващ от тъмнината, неизменно го стряскаше: „Кой е там?“ Това не беше гласът на човек, който жадува да влезе в допир с друго човешко същество в самотата на нощта, нито пък изненаданият глас на някой, който внезапно е бил събуден от сън. Не, това беше глас спокоен и бодър, глас на човек, който изобщо не е мигвал. Всички знаеха много добре, че това е старата Уме, но все пак, без да искат, в момента се поизплашваха.

Минаващият по коридора установяваше своята самоличност — „Аз съм, бабо“ — и обикновено с това разговорът приключваше. Внучките на Уме, Сенко и Рурико, бяха свикнали с този нощен ритуал и отговаряха машинално, но с мъжа на Сенко, Итами, нещата не винаги вървяха така гладко.

Една нощ, когато по коридора се чуха стъпки и Уме както обикновено поиска „паролата“, ядосан глас ѝ отвърна:

— Аз съм, Итами. Какво искаш?

Уме, която задаваше въпроса си напълно механично — просто като реакция на скърцането на дъските в коридора — и не очакваше да чуе друго освен името на минаващия, сега седна стреснато в леглото си в тъмната малка стаичка.

— Е, бабо — повтори Итами, — кажи, какво искаш?

Пак никакъв отговор. Уме всъщност нямаше какво да каже.

— Това става вече нетърпимо — извика ядосано Итами. — Чия е тази къща, как мислиш? Ако не знаеш, нека ти кажа — моята. И не е нужно да давам някому обяснение, ако пожелаеш нощем да отида до тоалетната. Ти по цял ден спиш като умряла, а после цяла нощ будуваш и ни шпионираш. Тръпки ме побиват, като си представя как стоиш с ококорени очи и слушаш дишането ни, докато ние спокойно спим. Не можеш ли да се държиш като другите стари жени?

Всички се бяха разбудили вече. Дори и съседите, чиято къща бе отделена само от една дъсчена преграда, се обезпокоиха от гневните

викове.

Итами се върна в стаята си, дишайки тежко. Жена му беше запалила лампата и се беше надигнала в леглото.

— Какво направи баба този път? — попита тя.

— До гуша ми дойде! — изкрещя Итами. — До гуша! Защо, дявол да го вземе, трябва да искам разрешение от тази старуха всеки път, когато отивам в тоалетната?

— Разбира се, че не е нужно да искаш разрешение — рече с помирителен тон Сенко. — Баба си подвиква ей тъй, механично, като чуе стъпки. Предполагам, че ѝ става скучно да лежи будна цяла нощ. Затова пита: „Кой е там?“, просто за разнообразие.

— Е, добре, ти си ѝ внучка — каза Итами, като крачеше напред-назад из стаята — и затова можеш да проявяваш снизхождение. За мен обаче тя е само една проклета стара бабишкера и при това — лицемерка. Когато има хора наоколо ѝ, тя се прави на толкова немошна, че едва се влачи, и така пъшка, сякаш всяка стъпка ѝ причинява страдание. Но да я видиш само как припка, когато мисли, че никой не я гледа! На всичко отгоре е придобила и „възхитителния“ навик да краде. Щом излезем от стаята, тя се втурва вътре, отваря всички чекмеджета и задига каквото ѝ попадне. Знаеш, че съм либерален човек, но наистина не виждам защо трябва да търпя в къщата си един крадец!

— Но, Итами, не забравяй, че тя е на осемдесет и шест години. В повечето случаи едва ли съзнава изобщо какво върши.

— Не съм съвсем сигурен в това! Вчера например я залових да взема пари от моя портфейл. Убеден съм само в едно: през всички тези осемдесет и шест години тя е натрупала в дребното си тяло толкова много лицемерие, непочтеност и проклетия, че се е превърнала в едно нетърпимо зло. Ако ѝ трябват пари, защо, дявол да го вземе, не дойде да ми каже? Не мога да търпя да краде зад гърба ми.

Итами седна на леглото. Лицето му пламтеше от гняв.

— Тази бабичка е истинско бедствие, казвам ти! Тя ще ни развали семейството. Сестра ти Сачико и мъжът ѝ ни я тръснаха, след като върху къщата им падна бомба и те се преместиха в провинцията. Предлогът беше, че им било тясно и нямали място, но истината, разбира се, е, че не са могли повече да я търпят. Затова сега, щом се

срещнете със сестра ти, започвате да се карате. Да, да, тази старица е жива болест!

— О, стига, стига, Итами — рече Сенко, — ти преувеличаваш.

— Де да преувеличавах! Но слушай, остава ни само едно — да се отървем от нея, докато не ни е съсипала. Да я изхвърлим да гладува по улиците, не бива, лошо е. Но пък и хора, дето нищо не вършат, а знаят само да ядат и да тормозят другите, не заслужават да живеят в наше време. Така или иначе, тук тя повече не може да остане.

— Ако я изгоним, тя ще отиде в полицейския участък, ще съобщи името ти и те ще я върнат обратно. Излишно е също и да се опитваме да я пратим в приют за старци. Сега там вземат само хора без семейство, за които няма кой да се грижи. Трябва да знаеш, че съвсем няма да е лесно да се отървем от нея.

— Не мисли обаче, че и тя не го знае. Твърде хитра е, за да не разбира, че някой от семейството трябва да се грижи за нея, колкото и лошо да се държи. Но този някой няма да съм повече аз! Лакома, неблагодарна, подла твар! „Искам още ориз, искам още ориз!“ — само този хленч ще чуеш от нея на масата. Онзи ден каза, че сме я оставяли да гладува, но тя щяла да си разплати сметките с нас, като ни прокълне всичките. „Моите клетви се сбъдват — каза тя. — Прокълна ли някои хора, те умират!“

— Наистина ли го каза? — попита Сенко, изправяйки се внезапно в леглото. — Е, според мен този път вече го е прекалила. Да прекарвам половината си време в грижи по нея, а тя да ме кълне за усърдието ми! Вече три месеца изпълняваме дълга си към нея. Сега Сачико и мъжът и могат да я поемат отново.

— Чудесно — рече Итами, — радвам се, че и ти мислиш като мен. Преместването им в провинцията не е основание да се измъкват от отговорността си. Твоето нещастие, Сенко, е в това, че си много мека с хората.

Успокоена от тази мисъл, Сенко още на следната сутрин започна да подготвя преместването на старата Уме при сестра си в провинцията. На практика обаче да преместиш една изкуфяла и грохнала баба до непознато планинско село, което се намира на стотици мили разстояние, далеч не беше лесно. Разбира се, старицата никога не би могла да извърши това пътешествие сама, дори ако се

допусне, че би имала желание да го стори. Да можеше само да ѝ окачи един етикет около врата и да я предаде на чиновника като багаж!

„Да — мислеше Сенко, — баба наистина е като някаква болест, която непрекъснато е съпътствувала едно семейство и сега поразява третото поколение.“ Уме беше надживяла не само съпруга си, но и дъщеря си. И сега Сенко и Сачико, внучките, бяха обременени от човек, който е трябвало да умре преди много, много години. Като си помислеше, че нейният спокоен и щастлив живот с Итами е застрашен от тази злонамерена стара жена, на Сенко и се доплакваше. Итами и тя бяха имали късмет — къщата им не беше направена на пух и прах от бомбите, както тази на Сачико и мъжа ѝ; бяха бездетни и можеха да живеят така нашироко както малцина свои сънародници; все още имаха възможност да държат прислужница. Но ето че сега щастието им се канеше да отлети, защото Сенко не можеше да измисли начин да прехвърли баба си при Сачико.

Най-сетне и хрумна нещо, което едновременно щеше да разреши и практическата страна на въпроса, а нямаше да наруши и благоприличието. Рурико, по-малката ѝ сестра, можеше да спаси положението. Да, на Сенко вече ѝ се струваше, че Рурико е била изпратена на белия свят със специалното предназначение да изпълни тази деликатна мисия. Старата жена не можеше да извърви сама дори и няколко метра, но Рурико, едро и яко момиче на двайсет години, щеше да я изнесе на гръб нагоре по планинския път. В края на краищата Уме не тежеше повече от един чувал дървени въглища. Наистина момичето щеше да се почувствува малко неудобно, ако някой го видеше да върви с тази старуха върху гърба му, но отчаяното положение изискваше и отчаяни мерки.

— Ти доста си се грижила за баба — каза Сенко на Рурико още същата сутрин. — Сигурно няма да откажеш да ѝ направиш една последна услуга. В края на краищата ние сме ти осигурили един хубав дом и ти едва ли би искала да го видиш съсипан.

След като я предумва дълго и упражни цялото си влияние на по-голяма сестра, Сенко най-после успя да склони Рурико да се заеме със задачата.

II

Настъпи и утрото на заминаването. Старата Уме седеше в кухнята, сякаш не знаеше нищо за предстоящото преместване. Сенко и Рурико прибраха в един вързоп дрехите на баба си и останалите ѝ оскъдни вещи.

— Готово — рече Сенко, когато завършиха работата си. — Сега можем да започнем да я завързваме и нея. Но ти не се безпокой, Рурико — добави тя, забелязвайки укорителния израз върху лицето на сестра си. — До довечера всичко вече ще бъде забравено. И запомни: каквото и да ти казват Сачико и Минобе, ти трябва да я оставиш там. Дори и да ни се разгневят, какво от това? Те ни я натрапиха под предлог, че са загубили къщата си и нямало къде да живеят. Сега това вече не е оправдание. Итами и аз стояхме в Токио през цялата война с риск за живота си и успяхме да спасим къщата си от запалителните бомби. Не сме го направили обаче, за да ни увисят баба на шията до края на дните ни.

През това време старата Уме гледаше пред себе си с празен израз върху набръчканото си лице. Невъзможно бе да се разбере каква част от разговора беше чула и доколко бе осъзнала чутото.

— Погледни я само! — рече Сенко с възмущение. — Не си направи труда дори да ни благодари за грижите, които сме положили за нея. Итами е прав, тя наистина е нетърпима. Знае само да съсипва каквото ѝ попадне.

— Време е да вървим — каза Рурико и стана. Сенко вдигна Уме и я завърза за гърба на сестра си.

— Ето ви и билетите — рече тя. — Те са нашият прощален подарък за баба.

След като закрачи към гарата, Рурико бързо откри, че макар баба ѝ да не тежеше повече от чувал с дървени въглища, беше много потрудна за носене — краката ѝ бяха прекалено дълги за дребното ѝ тяло. Тънички, подобни на върлини, те така болезнено пристягаха Рурико през кръста, сякаш бяха някакви железни скоби, и когато вече

наближиха гарата, момичето едва пристъпяше. Мъчението не беше само физическо. Когато носиш един осемдесет и шест годишен човек на гърба си, всъщност носиш не само тялото му, а и цялата тежест на личната му история, натрупвана през десетилетията.

Купето беше препълнено, но като забеляза Рурико да влиза със странния си товар, един от пътниците ѝ предложи своето място. Точно насреща седеше някаква жена на около трийсет години, придружавана също от една старица. Скоро след тръгването на влака тя се обърна към Рурико:

— Извинете, къде водите вашата?

— При сестра ми в провинцията.

— На едно дередже сме май — рече жената, въздъхвайки.

Тя и Рурико се усмигнаха горчиво една на друга, като хора, които страдат от една и съща мъчителна болест.

— На колко години е вашата? — попита жената.

— На осемдесет и шест.

— Моята е на осемдесет. — Тя огледа купето и продължи с понижен глас: — Защо изобщо доживяват до осемдесетте? Просто не мога да го проумея. Живеят, живеят, живеят, докато вече не са от полза никому, докато и на тях самите им омръзне. Моята баба вече се интересува единствено от храната и не може да проумее, че оризът е на дажба. Вечно ни обвинява, че не ѝ даваме достатъчно храна, макар да си получава пълната дажба.

— Моята е същата — каза Рурико. — Има апетит за двама. Наистина не разбирам как може да яде толкова много, след като по цял ден нищо не върши.

— Те са само едни призраци, поглъщащи ориз! — рече злобно жената. — Да, чисто и просто едни поглъщащи ориз призраци!

В това време двата „призрака“ седяха и гледаха безучастно пробягващия край прозореца пейзаж, очевидно без да подозират, че са предмет на обсъждане. Другите пътници бяха дочули разговора и се взираха с нескрито любопитство в двете стари жени. От израза на лицата им личеше, че те изобщо нямаха чувството, че гледат човешки същества, а някакъв особен вид дълголетни растения или животни.

Очевидно на тях не им минаваше през ум, че биха могли да споделят съдбата на тези жени, че ако животът им не се прекъснеше по-рано поради болест или злополука, те също са обречени да се

превърнат само в един неудобен багаж, прехвърлян насам и натам между членовете на негодуващото семейство. Ако имаха малко повече въображение, те трябваше да гледат на тези дълголетнички не като на представителки на някаква чудата порода, а като на живо предупреждение, че един ден и те самите ще станат стари и излишни, лишени от всяка радост в живота, очакващи единствено смъртта и все пак нуждаещи се три пъти дневно от храна. Кой знае защо, тези случайни наблюдатели се смятаха защитени срещу неволите на старостта.

Останалите няколко часа изминаха без особени събития и влакът стигна до местоназначението си. Като събра сили и смелост, Рурико пое към фермата, където сестра ѝ и зет ѝ бяха устроили своя дом след напускането на Токио. Дотам имаше около четири мили. Скоро тя излезе на един неравен селски път, който се виеше нагоре по хълма. След по-малко от миля цялото ѝ тяло плувна в пот, а дишането и стана трудно и болезнено. Тя обаче стисна зъби и продължи да крачи напред. Неочаквано я стресна хрипливият глас на бабата.

— Ох, болят ме краката! Пусни ме да слеза на пътя, дете. Трябва да си почина малко.

— Какво? — рече Рурико. — От почивка се нуждая аз, а не ти, но няма да спра, докато не стигнем там, където трябва.

— Всичко ме боли — простена Уме. — Сякаш целите ми крака са в рани, а каишките са се врязали под мишниците ми.

— Съжалявам — задъхано каза Рурико, като крачеше нагоре по хълма, — но за това си си виновна само ти. Ако не беше се заканила, че ще прокълнеш цялото семейство, щеше да продължаваш да си живееш удобно при Сенко в Токио и нямаше да търпиш цялото това мъчение.

— Боли... боли!

— О, млъкни — извика Рурико и така силно разтърси плещите си, че за малко и двете не се повалиха в прахта.

Беше студен зимен следобед, но Рурико така се беше загреяла, че лицето ѝ, покрито цялото с капчици пот, пламтеше. Отсреща се зададе някакъв мъж и учудено се загледа в момичето.

— Пусни ме да слеза, за бога! — извика Уме. — Краката ме болят ужасно. Моля те, миличка Рурико, моля те, пусни ме да слеза, само за минутка!

— Не си мисли, че ще ме измамиш с този меден глас — отвърна Рурико. — Когато искаш нещо, ти винаги говориш така.

Бяха стигнали вече върха на хълма. Пред Рурико се откри просторен пейзаж — оризови поля, възвишения и гори, ширнали се под излъчващото меко сияние небе. Момичето вдишваше дълбоко свежия планински въздух. Как би се наслаждавала на всичко това, ако не носеше върху гърба си този осемдесет и шест годишен бабок!

— Пусни ме долу! Пусни ме долу! Умирам, разбираш ли!

Рурико продължаваше да върви упорито напред, без да обръща внимание на отчаяните крясъци на баба си, които зазвучаха с още по-голяма сила, когато насреща отново се зададе някакъв човек.

— Помощ, помощ! Умирам! — закрещя тя към него.

Човекът спря, стъписан от истеричните викове и от необичайната гледка, която се откри на пътя пред него — младо момиче, метнало на гърба си една старица. Той се усмихна съчувствено и продължи пътя си. Хитрият ход на старата Уме не успя, но тя усети, че тези селски хора явно изпитват симпатия към нея и следващия път, когато край тях мина човек, тя започна да се моли с удвоена сила:

— Помощ! Умирам! Помогнете ми, господине!

Човекът се спря, но Рурико му се усмихна успокоително. Това се случи три или четири пъти и накрая тя изпитваше чувството, че лицето ѝ е замръзнало в гримаса на усмивка.

— Добре, бабо — каза Рурико, като спря изведнъж. — Ще те пусна на земята, щом толкова искаш. Но не мисли, че ще те вдигна отново. Свърши се тая!

Тя развърза каишките и грубо изтърси Уме малко встрани от пътя. Когато старата жена се опита да се изправи на краката си, тя изведнъж загуби равновесие и се свлече с главата напред в канавката. Направи усилие да се надигне, но ръцете ѝ бяха толкова слаби, че не успя. На това място пътят беше доста стръмен и главата на Уме висеше в посока на нанадолнището. Като разбра, че не може да си помогне, старицата остана да лежи неподвижна и безпомощна като заклано пиле. Цялото ѝ тяло беше потънало в кал, а мръсната вода от канавката я квасеше отвсякъде. При падането беше ожулила челото и бузата си и от наранените места капеше кръв.

Рурико стоеше край пътя и бършеше потта от лицето си. После пхна една носна кърпа под дрехите си и се избърса и под мишниците.

Косата над челото ѝ беше толкова мокра, сякаш я бе валял проливен дъжд.

След няколко минути Уме отново се раздвижи в канавката. Нямахте сили да извика за помощ, а движенията ѝ бяха толкова некоординирани, че не можеше дори да седне, камо ли да изпълзи на пътя. Единият ѝ крак стърчеше под някакъв странен ъгъл нагоре, подобен на съсухрена ръка — впрочем краката на Уме само теоретично можеха да се отличат от ръцете ѝ. Тялото ѝ беше стигнало до онази степен на мършавост, която явно не се дължи на глад, а на обстоятелството, че плътта и мускулите не са вече в състояние да се подхранват. Ако човек я оципеше по крака, вдлъбнатината продължаваше да личи няколко минути, а дръпнеше ли кожата на ръката ѝ, тя оставаше да виси надиплена, отпусната и неподвижна.

— Какво се е случило, госпожице?

Един мъжки глас стресна Рурико. Като се обърна, тя видя някакъв селянин на средна възраст, който стоеше край канавката и оглеждаше любопитно Уме.

— Баба ми падна — рече Рурико. — Нося я при сестра ми във фермата Шимамура.

— Фермата Шимамура? Дотам, струва ми се, има още около миля и половина. Но тъй като и моят път е в същата посока, госпожице, ако желаете, аз ще вървя с вас донякъде и ще ви отменя в носенето.

Човекът се наведе и без особено усилие измъкна Уме от канавката. Старицата разтърси дългите си ръце, сякаш да се увери, че все още стоят на мястото си. Движенията ѝ обаче бяха толкова отсечени и несъгласувани, че тя заприлича на някаква неумело направлявана марионетка. Като я вдигна на раменете си, човекът, без да каже нищо повече, заслиза бързо надолу по хълма. Той се движеше така свободно, сякаш носеше торба с ориз.

— Това трябва да е къщата на сестра ви — рече той след около половин час, посочвайки една ферма на върха на близкото възвишение. — Аз ще ви оставя тук.

Рурико му изказа голямата си благодарност и се наведе, за да прехвърлят баба ѝ върху нейните рамене. После тя заизкачва с пресни сили възвишението и скоро стигна до портата на фермата, край която си играеха трите и малки племенничета.

— Рурико е дошла, мамо! Довела е баба. Баба при нас ли ще остане? — развикаха се те.

Рурико бързо развърза каишките и свали Уме на земята. Тъкмо се канеше да я подпре на стената, когато вратата се отвори и Сачико изхвъркна отвътре.

— Какво означава това? Как можеш да водиш баба, без да си ни предупредила?

— Сенко ми нареди.

— Сенко ли ти нареди? А ти на колко си години, Рурико? Би трябвало да имаш малко повече ум в главата си и да не влачиш тази безпомощна стара жена из планините, без да ни известиш предварително. Ти знаеш ли как живеем ние тук? Петима сме натъпкани в две стаи. Няма място да добавим дори един стол, камо ли да сместим една възрастна жена, която се нуждае от постоянна грижа!

— Трябваше да я доведе — отвърна равнодушно Рурико.

— Трябваше ли? Какво искаш да кажеш с това „трябваше“? Сенко и Итами имат голяма хубава къща, бездетни са и дори държат прислужница. Всички знаят добре колко се напечели Итами от черната борса. А ние имаме само една стая от осем рогозки, пълна с шкафове, сандъци и куфари, в която спим, и една дневна от шест рогозки, където държим нещата за рисуване на Минобе, хранителните припаси, сандъчето с чая и книгите. Къде, по дяволите, мислиш, че можем да сложим баба?

Рурико почервения от възмущение. След четирите часа, прекарани във влака, и изтощителното катерене по нанагорницето това вече и дойде много. Лицето ѝ се изкриви и тя избухна в плач.

— Не съм виновна аз! Не съм виновна аз! — повтаряше тя, ридаейки.

Вратата се отвори и се появи Минобе. След като кимна на Рурико, той погледна ужасен към Уме.

— Наистина не разбирам как могат да направят такова нещо — промърмори той. — Чудя се какво става с разсъдъка на тези хора.

— Итами заплаши, че ще се пресели в канцеларията си, ако баба остане още малко при тях — рече, все още хълцайки, Рурико. — Той каза, че баба го довеждала до лудост.

— Е, може и да го е подлудявала — каза Сачико, — но Сенко няма право да се измъква по този начин от задължението си. До преди

няколко години, когато баба все още беше годна да посвършва някоя и друга работа, Сенко нямаше нищо против да я държи при себе си. Сега обаче, когато тя стана само едно бreme, я изхвърля като износена ръкавица...

— Хайде, излишно е да се впускаме в подобни разпавии — намеси се Минобе. — Щом вече е дошла, ще трябва някак да се примирим. Има ли си работа с хора като сестра ти и Итами, човек винаги ще бъде в неизгодно положение. Търпение, доброта, саможертва — за тях това са само празни думи. Но, както ти казах вече, все някак ще се оправим. За бога, Рурико, какви са тази кал и тази кръв по лицето на баба?

— Падна в канавката.

— Хм. Ще трябва добре да се промие — каза Минобе, като разглеждаше нараненото лице на Уме. — Здравей, бабо — обърна се той към нея. — Страхувам се, че след Токио животът тук ще ти се стори малко примитивен. Както знаеш, нямаме и електричество.

До този момент Уме бе разглеждала с отегчен израз непознатия за нея пейзаж от поля и планини. Но сега, като разбра, че се обръщат към нея, примигна плахо към Минобе и започна ритмично да свежда и да вдига глава, удряйки чело в земята според някогашния тържествен обичай.

— Аз съм в тежест на всички ви — рече тя. — Простете ми, простете ми!

Всички бяха смаяни от тази неочаквана проява на разсъдък от нейна страна.

— Не се безпокой, бабо — каза Минобе и влезе вътре.

Рурико преспа във фермата и на другата сутрин си тръгна за Токио. Тя се радваше, че се връща в дома на Сенко и Итами, който се посещаваше от широк кръг техни познати и в който дните минаваха тъй весело; радваше се, че се е измъкнала от тягостната атмосфера, която бе настъпила в дома на Сачико след идването на баба им, и с лека стъпка бързаше надолу по хълма.

III

В продължение на няколко дни след пристигането си на село Уме все се оплакваше от болки в ръцете, в гърдите, в краката — с една дума, болеше я всичко. Падането ѝ в канавката обаче беше ѝ причинило само някои съвсем леки наранявания, от които след седмица не остана и помен. Не, от такова незначително падане Уме не можеше да умре!

Наредиха ѝ постеля близо до мангала с дървени въглища в дневната и я закриха с един параван. Вратата на тази стая се отваряше към задната веранда, която семейството беше превърнало в кухня. От време на време Уме надничаше иззад паравана и ако наоколо нямаше никой, промъкваше се крадешком и задигаше каквото намери — кутия с кибрит, бърсалка за чинии или кухненски нож. В такива моменти тя се движеше с пълна пара като локомотив, а ръцете и тършуваха насамнатам с пъргавина, забележителна за жена, надхвърлила осемдесетте. Като посягаше към желанния предмет, лицето ѝ добиваше израз на човек, който цял живот се е занимавал с джебчийство. За нея кражбата беше станала вече такава привычка, че тя едва ли съзнаваше какво върши.

В топли дни Сачико обикновено изнасяше баба си на предната веранда, за да се припича на слънце. Една сутрин, както си седеше там и дремеше, Уме внезапно се изтърколи в съня си от верандата, удари главата си в земята и се събуди — напълно невредима. После изщъпурка до стаята си и взе да разпалва мангала. Тя очевидно не бе осъзнала случилото се, нито пък ѝ идваше на ум да се чуди защо след събуждането си легеше просната на тревата.

Често Минобе седеше и минути наред се вглеждаше напрегнато в старата Уме, сякаш изучаваше модел за рисуване. На темето си тя нямаше коса, а само някакъв мъх, но отстрани растяха гъсти, бели кичурчета. Веждите ѝ също бяха гъсти и бели, а лицето — кръгло, с хлътнали очи, с орлов нос и с малка изящна брадичка. Не беше трудно да си представи човек, че това лице някога е било красиво.

Като усетеше, че я наблюдават, Уме започваше да се смее стеснително, а после се обръщаше настрани и се вторачваше в пространството, сякаш бе съвсем сама. За Минобе в това нейно инстинктивно движение имаше нещо ужасяващо. То му напомняше поведението на животните, които в отделни моменти са в състояние да пренебрегнат едно човешко присъствие. Той беше убеден, че само оня, който е живял толкова много години, е способен на подобен жест на отчужденост — жест, който никога не би могъл да бъде плод на съзнателно заучаване или на имитация.

Един ден някакъв млад приятел на Минобе от Токио дойде да го посети. Те седяха в дневната и разговаряха, когато Уме изведнъж се появи иззад паравана. Гостът се стресна — пък и всеки би се стреснал от тази странна, прилична на привидение фигура.

— От Ечиго ли е? — попита Уме, като се взря в посетителя.

— Не, бабо — отвърна Минобе. — Това е един мой приятел от Токио.

— Сигурен ли си, че не го познавам от Ечиго?

— Да, съвсем съм сигурен, бабо — рече Минобе. — Ти никога досега не си го срещала.

Оттогава Уме винаги питаше дали хората не са от Ечиго. Това беше родната ѝ провинция, която тя бе напуснала преди около шестдесет години, по времето на своята женитба. Когато и да бе познавала Уме там, сега той би трябвало да бъде най-малко на осемдесет години. Но нея не я занимаваха такива подробности. Минобе се питаше дали с приближаването на смъртта в съзнанието на Уме не се връщаха някакви смътни спомени от далечната и младост.

Минобе изучаваше своята пратъща с почти научна обективност. С поведението си тя будеше у него все по-голям и по-голям интерес. Той често разпитваше Сачико за нея. Семейството на Уме имаше древен произход. Съществуваше даже предание, че в дванадесети век великият военен предводител Минамото Йошицуне е спал в тяхната къща. След женитбата си Уме се преместила в Токио, където мъжът ѝ умрял, когато тя била на тридесет и две години, оставяйки я с една дъщеря. Останалите петдесет и четири години тя бе преживяла като вдовица.

Във вдовството няма нищо недостойно, мислеше си Минобе, но не би ли се чувствувала засрамена една жена, когато отиде при мъжа

си на оня свят, след като го е надживяла дори и само с двадесет години? През това време тя ще се е променила до неузнаваемост, а и споменът за мъжа ѝ ще е напълно избледнял и те ще се срещнат смутено като двама напълно непознати хора. И въпреки това Уме бе имала дързостта да се бави повече от петдесет години, а дори и сега не можеше да се каже кога ще заеме мястото си до своя съпруг. Имената на двамата бяха гравирани едно до друго върху надгробния камък — името на Уме с червен цвят, за да се знае, че тя е още жива. Червената боя отдавна се бе изтрила, а Уме продължаваше да живее. Каква упорита стара жена!

Сред по-ценните ѝ вещи имаше една снимка на мъжа ѝ, направена малко преди смъртта му. Тъй като Уме принадлежеше към лотосовата секта на будистката църква, тя години наред по навик правеше приношения пред тази снимка. Докато живееше в къщата на Минобе в Токио, той често я бе виждал да лежи простряна пред лика на мъртвия си съпруг. Но тя го бе надживяла с толкова много години, че един чужд човек би помислил, че снимката е на нейния син или дори на нейния внук. Когато къщата бе разрушена от бомбите, снимката изчезна и от този момент нататък Уме напълно забрави за нея.

Очевидно тя беше забравила и лотосовото учение, пък и религията изобщо. Може би беше преминала възрастта, когато религията все още има някакво действително значение за човека.

IV

Както и се очакваше, скоро стана ясно, че Уме ще бъде голяма напаст за къщата.

— Ти всичките ще ни умориш, бабо — роптаеше Сачико. — Откакто си тук, една нощ не сме спали като хората. Кога най-сетне ще ти влезе в главата, че тоалетната се намира точно вляво, когато излезеш на коридора?

Въпреки честите укори и наставления от този род, Уме почти неизменно се губеше нощем из къщата. С напредването на старостта тя очевидно бе загубила всякакво чувство за ориентация и щом станеше от леглото, безпомощно започваше да търси пипнешком вратата към коридора. Стаята беше малка, но на нея, както се движеше натам-насам във всички посоки, тя ѝ се струваше като някаква огромна пуста равнина. Тя протягаше ръце в тъмнината, надявайки се да докосне мангала, масата или някой друг предмет, който да я избави от това ужасно чувство на самота и да я върне отново в сигурния свят на човешките същества. И макар стаята да бе препълнена с мебели, тя понякога се луташе минути наред, без да се докосне до нищо.

— Къде ли, по дяволите, съм попаднала — мърмореше си тя, като сменяше отново посоката. После гласът ѝ проехтяваше отчаяно в тъмнината: — Сачико, Сачико! За бога, дете, ела ми помогни! Загубих се! Помощ!

В съседната стая Сачико и Минобе, вече събудени от шума, се надигаха от леглата си. Неочаквано се чуваше едно издумкване по вратата и миг по-късно — шум от натискането на дръжката.

— О, бабо, не е тази врата! — провикваше се Сачико и скачаше от леглото. — Ти наистина си невъзможна! — Тя запалваше клечка кибрит и се втурваше в съседната стая, където заварваше Уме, объркана, сграбчила отчаяно дръжката на вратата, водеща към верандата. Въздишайки примирено, Сачико хващаше старата жена за ръка, завеждаше я до тоалетната и после я връщаше обратно до леглото ѝ.

На следващата нощ бяха събудени по три отделни повода и всичко това се повтаряше в точно определено време. Когато Уме най-накрая намереше плъзгащата се врата, която водеше към коридора, тя се вкопчваше в дръжката и се изправяше на крака, като едва не измъкваше вратата от жлебовете ѝ. Озовала се веднъж в коридора, тя тръгваше с повлечени стъпки към тоалетната, като влачеше лявата си ръка по стената, за да се ориентира. Щом напипаше вратата на тоалетната, тя вече знаеше, че се приближава до целта. С това обаче историята не се приключваше; следващият проблем бе да се намери дръжката на вратата, а за това беше необходимо да се прокара ръка по цялата врата — процес, който траеше няколко минути. По това време Сачико и мъжът ѝ лежаха в постелите си, вече напълно събудени, и слушаха един хриплив глас да грачи в тъмнината: „Ха, ето я. Сега ми остава само да я завъртя. Ето, отварям вратата и влизам вътре.“

Накрая се чуваше как вратата на тоалетната се затваря и настъпваше блажена тишина. Но не за дълго! След малко Уме отново излизаше в коридора и отново се объркваше и загубваше. Тя протягаше лявата си ръка, спомняйки си, че си е помагала с нея на идване от стаята. Но тъй като при обратния път се обръщаше кръгом, вече докосваше противоположната стена и тя я отвеждаше не до вратата, а до друга стена, в която тя редовно се блъскаше всяка нощ. Тогава от гърдите ѝ се изтръгваше отчаян вопъл: „Помощ, помощ, Сачико! Загубих се! Накъде отивам?“ И отново Сачико скачаше от леглото и отиваше да я спасява.

Тези нощни екскурзии на Уме бяха едни от най-неприятните ѝ навици. Въпреки че изрично ѝ забраняваха да пипа мангала с дървени въглища, тя продължаваше да го пипа и най-често го угасяше. Тогава разтревоженият ѝ глас екваше из цялата къща: „Огънят угасна, Сачико. Ела и го запали, дете! Ох, студено ми е! Умирам от студ!“

Почти всяка сутрин, като оправяше леглото на баба си, Сачико намираше някакъв предмет — копче, плик, кълбо конци, — който Уме беше откраднала и старателно скрила под дюшека. Обстоятелството, че тези неща в края на краищата ще ѝ бъдат взети обратно, не обезсърчаваше старата жена — навикът ѝ да краде бе така дълбоко вкоренен у нея, че не помагаше дори и най-строгото порицание. Освен това нямаше никаква полза да я укоряват, тъй като тя очевидно нито чуваше, нито разбираше; просто седеше и гледаше напред с празен и

озадачен поглед и Сачико решаваше, че баба ѝ вече е оглушала от старост. Децата обаче не можеха така лесно да се измамат и те с голямо удоволствие разкриваха преструвките на своята прабаба.

— Искаш ли суров лук, бабо? — рече веднъж едно от момченцата, застанало в другия край на стаята и говорейки с тих глас, който обикновено не би привлякъл вниманието на Уме. Лукът обаче беше нейното любимо лакомство и тя веднага се хвана на въдицата.

— Лук ли? — каза тя. — О, да, с най-голямо удоволствие.

— Този път вече те улових! — извика момченцето и избяга със смях от стаята.

По начало Уме беше жилава старица, но не след дълго несгодите на примитивния живот в планинското село започнаха да ѝ се отразяват. Липсваха ѝ хубавата храна и удобствата, които бе имала в дома на Сенко, и тя не се стесняваше да го казва на всеки.

— Ох, как ми се иска да съм си в Токио! — промърмори тя един ден, когато седеше със Сачико и Минобе край мангала.

— Ако се беше държана добре, и досега щеше да си там — каза Сачико. — Трябва да се сърдиш само на себе си.

— Искам да се върна обратно при Сенко — продължаваше жално да хленчи Уме.

— Е, това вече е капакът на всичко! — рече Сачико на мъжа си.

— Мен пък не ме дразни — отвърна Минобе и се засмя. — Ако се оставях баба ти да ме ядосва, отдавна да съм си загубил разсъдъка.

V

Няколко дни по-късно се случи нещо, което още повече подби авторитета на Уме в новия ѝ дом. Децата си играеха на война и един от „снарядите“ случайно полетя в погрешна посока и удари старата жена по челото. Тя се разплака и като зърна в градината малкия виновник, с глас, който би изплашил дори някой смел самурай, камо ли едно малко дете, изкрещя: „Проклет да си, малък дявол такъв!“ После извади една наскоро открадната кърпа за бърсане на чинии и започна да попива кръвта от челото си.

Когато на другия ден семейството сядаше да обядва, детето каза на баща си:

— Баба още си пази кърпата с кръвта.

— Така ли? — рече Минобе. — И защо?

Тогава Уме извади кърпата от джоба си и я вдигна всички да я видят. В средата имаше едно тъмно петно, явно от кръв.

— Пазя я за спомен — каза тя. — Ще я показвам на хората, за да знаят как се отнасят с мен тук.

— Много добре знаеш, че това е станало случайно, бабо — възрази ѝ Минобе.

— Не съм напълно сигурна — отвърна Уме. Сега тя не говореше с обичайния си кротък глас, а предизвикателно и злобно.

— Добре — каза Минобе. — Щом ти знаеш, и аз знам. Аз също мога да бъда лош.

Уме изведнъж наведе глава и се изкиска.

— Разбира се, че беше случайно — каза тя. — Аз само се пошегувах.

Взирайки се в Уме, Минобе изведнъж си спомни учението на Конфуций за почитта и уважението, които дължим на възрастните. Възможно ли е Конфуций да е имал пред вид лукави и зли стари жени като тази, когато е излагал благородните си предписания. Но да уважаващ едно безчувствено същество като Уме, за което имаше значение само физиологическата страна на живота, бе все едно да

почиташ каменен идол. Уме се бе превърнала само в едно тяло, в което нямаше и най-малка следа от душа, от съвест или изобщо от нещо, което прави човешките същества достойни за уважение. Най-голямата и грижа в живота бе да не би внуците и правнуците ѝ да ядат нещо похубаво от нея.

Същата вечер Минобе с изненада чу хазяйката им да казва на Сачико:

— Да ви е жива и здрава вашата бабка, но изглежда много добре. Напоследък дори малко понапълня.

— Не мислите ли, че се пълни с вода? — попита с надежда Сачико.

— О, не — отвърна жената. — Всичко е от чистия планински въздух и добрата храна. Ще живее поне още пет-шест години, помнете ми думата!

— Въпросът е — рече Сачико — дали ние ще сме живи дотогава.

VI

Скоро Минобе нае една къща в Токио от някакъв свой приятел. Докара един камиони натовари на него мебелите, багажа и шестчленното си семейство.

В новата къща на Уме предоставиха самостоятелна стаичка до самата тоалетна. Там тя можеше да си седи кротко и да се отдава на новия си и особено неприятен навик, който беше придобила след завръщането си в Токио: докопаше ли се до някакво парче плат — било покривка, било пешкир, било чаршаф, — тя го дереше на ивици. Попаднеше ли ѝ дреха, тя започваше от подгъва — дереше методично ивица след ивица, — а после се заемаше за ръкавите. Вършеше това с напълно невинен и равнодушен израз, но когато се случеше парчето плат да е по-голямо и купът край нея станеше огромен, по лицето ѝ заиграваше загадъчна усмивка. Никой не можеше да разбере как се е породило това ново хрумване. Дали Уме, която бе запълвала дните на младостта си с ръкоделие (едно от малкото достойни занимания за жените от висок произход по онова време), не си мислеше, че по този парадоксален начин поддържа вещината си, макар че не създаваше нищо, а само разрушаваше? Или пък в пристъп на озлобление бе решила да унищожи дрехите и вещите си, за да не могат близките ѝ после да ги използват, след като се отнасяха тъй безсърдечно с нея? Или изпитваше чисто и просто наслада да унищожава. Така или иначе, въпреки усилията на Сачико, Уме остана без нито една дреха, а тъй като всичко беше с купон, Сачико се принуди да ѝ даде някои от своите износени рокли. Модерната им кройка и пъстрите тонове правеха бабичката да изглежда безкрайно комична. Накрая, разбира се, и те се превърнаха в куп парцалчета.

— Интересно е, че баба обича да яде само солени неща — каза един ден Сачико. — Повечето възрастни хора обичат да ядат сладко, а тя — само солено и кисело.

— Да се надяваме, че с това няма да се консервира и да остане да живее вечно — отвърна със смях Минобе.

— Да, най-голямото добро, което може да направи на себе си и на всички ни, е да умре — додаде Сачико. — Как мислиш, защо все още продължава да живее?

Минобе сви рамене.

— Дълголетието се смята за най-хубавото нещо в Далечния Изток — отвърна той. — Да доживееш до най-дълбока старост, дори и ако не изпитваш ни най-малка радост от живота и си само бreme за околните! Вземи например старото куче на съседите. Собственикът му се хвали навсякъде, че кучето му вече живее цели петнадесет години. А то горкото е сляпо и куцо и отдавна, отдавна му се иска да умре. Очевидно ние, в Япония, не оставяме дори животните да умрат, когато им е времето.

— Щом хората се превърнат веднъж в развалини, животът се обръща срещу тях сякаш за да ги накаже, че се държат така здраво за него и не искат да го изпуснат. Баба например намира радост единствено в яденето, но тъй като е надхвърлила шестдесетте, правителството и отпуска само половин дажба. Ето, това имам пред вид, като казвам, че животът се обръща против хората, които живеят много дълго. И какъв спомен оставят зад себе си, когато най-сетне умрат? Само спомена за грозотата и несретата на последните им години. Ако се съди по снимките ѝ, баба някога е била красива жена, но ние ще я помним само като грозна, проклета старица. Струва ми се, че хората трябва да изчезват като музика, оставяйки подире си да заглъхва една приятна мелодия...

Като се изключи времето за хранене, Уме по цял ден дремеше край мангала в дневната. Нощем обаче седеше будна. Щом семейството си легнеше да спи, тя излизаше в коридора и започваше жално да се оплаква, че е гладна. Накрая някой ставаше и ѝ даваше парче хляб, картоф или шепа ориз.

Сега вече тя ходеше през нощта по четири или пет пъти до тоалетната и затова лампата в коридора изобщо не се загасяше. Влезеше ли веднъж вътре, тя оставаше по десет-петнадесет минути и надничаше от прозореца. Понякога я чуваха да си мърмори: „А, това там е луната. Ето, вече избледнява. Скоро ще дойде време за закуска...“

Понякога страдеше и от халюцинации. Една нощ Минобе се събуди от някакви страшни крясъци, долитащи от стаята на Уме:

„Помощ, помощ, умирам! Убиват ме! Помощ!“

Минобе скочи от леглото и изтича да я спасява, но свари Уме да си седи спокойно в постелята, сякаш нищо не се беше случило.

— Какво има, бабо? — попита той, но тя само поклати глава, гледайки го с празен поглед. Минобе ѝ даде чаша вода и се върна в стаята си, питайки се дали пред очите на старата жена не се бе появило някакво ужасно видение на смъртта.

Няколко дена след това тя хвана за ръката един от своите правнуци, който минаваше край нея, и му подаде банкнота от десет йени.

— Изтичай и ми купи за един йен ориз и за един йен тютюн — рече му тя.

— Не може, бабо — отвърна момчето. — Всичко е с купон. Освен това с един йен не мога да ти купя дори и едно копче.

— Глупости, дете! — ядоса се Уме. — Но щом ти не можеш, отвори прозореца и викни момчето за услуги, което стои на ъгъла!

Очевидно съзнанието ѝ я бе върнало петдесет години назад, когато бе живяла с мъжа си в Токио и по ъглите на улиците бе имало момчета за услуги. Като разбра, че не може да разчита на помощта на правнука си, Уме взе една малка кошничка от полицата, поприглади раздраната си рокля и тръгна по коридора, като размахваше банкнотата от десет йени.

— Къде си тръгнала, бабо? — попита я Минобе, като я видя да минава покрай дневната.

— На пазар.

— Гледай само да не се натовариш много! — рече ѝ Минобе. — Но, както и да е, няма да те спирам.

Това, изглежда, я обезкуражи и вместо да излезе, тя отиде в тоалетната и повече не отвори дума за пазаруване.

По-късно през същия ден Минобе чу гласът на старата жена да мърмори нещо монотонно от стаята. Той се спря и се заслуша.

— Това, което рецитира баба, не е ли лотосовото учение? — попита той Сачико.

— Не — отвърна тя. — Това е „Великата наука за жени“. В училище са ги карали да я учат наизуст. Предполагам, че се опитва да разбере доколко помни нещо от наученото.

„Великата наука за жени“! Този класически кодекс на осемнадесети век, който има претенцията да е събрал в един том основните правила за нравственото възпитание на жената, очевидно не беше допринесъл голяма полза на Уме през дългия ѝ живот. Минобе си спомни уводната фраза:

„Родители, вместо да дарявате дъщерите си с хубави дрехи и красиви съдове, по-добре ги научете на тези предписания, които през целия им живот ще им придават цената на скъпоценни камъни...“

Уме бе подхванала отново рецитацията си, но говореше тъй бързо и с толкова глух и напевен глас, че не можеше да се долови нищо смислено. Само веднъж се чу някаква разбираема фраза: „Не поради висините си е величествена тази планина...“ Очевидно това беше всичко, което Уме бе запомнила от цялото учение. После изведнъж, без да променя нито израза, нито тона си, тя попита:

— Какво става с обета? Няма ли да обядвам днес?

— Но ти вече обядва, бабо — отвърна ѝ Минобе. — Още преди един час.

— Така ли? — рече Уме. — Аз пък имам чувството, че не съм яла от години.

По лицето ѝ се изписа явно подозрение, че я лъжат, че наистина си е изяла обета. Всъщност не беше изненадващо, дето Уме бе забравила дали е обяждала, или не, мислеше си Минобе. През живота си тя трябва да се бе хранила поне сто хиляди пъти и около трийсет хиляди от тези хранения са били на обед!

Щом се събудеше от дрямката си, Уме започваше да хленчи: „Ох, гладна съм! Умирам от глад! Донесете ми нещичко да ям, за бога! Само по-бързо!“ Понякога променяше исканията си: „Помощ, огънят изгасна! Умирам от студ! Да дойде някой да го запали!“ Или: „Вода, вода! Умолявам ви, господарю, донесете ми чаша вода!“

Имаше един особено досаден навик — да се обръща към хората с подчертано раболепие, сякаш искаше да подчертае, че единствено по този начин би могла да ги накара да ѝ услужат. Минобе например беше „господарят“, Сачико — „господарката“, а правнучетата — „младите

господа“. Както стоеше и си рисуваше в студиото, Минобе чуваше пискливия ѝ глас: „О, скъпа господарко, ще ми позволите ли да си изпрося няколко зърна ориз, за да успокоя глада си?“ Или: „Млади господине, имайте милост към една стара жена и ѝ донесете чаша вода!“ Въпреки решението си Минобе понякога се ядосваше и запокитваше четката си на пода.

VII

През свободното си време Минобе разпаковаше многобройните сандъци и куфари, които бяха донесли от село. Един ден той попадна на една малка снимка, която години наред бе лежала скрита между някакви стари книжа. Той я разгледа и после я занесе на Уме.

— Предполагам, че ще си я спомниш, бабо — рече Минобе.

Старата Уме бе заета с раздирането на някакви панталонки на едно от правнучетата си, но в момента бе стигнала до най-трудното място — хастара около колана. Тя вдигна глава, взе снимката, която Минобе ѝ подаваше и неочаквано от гърлото ѝ се изтръгна странен, задавен вик:

— Ох, колко много ми липсваше! Това е милата ми малка дъщеричка. Единствената ми дъщеря! Колко много ми липсва тя!

Старицата сложи ръка на челото си и потърка о бузата си снимката на дъщеря си, умряла преди около тридесет години. Цялото и тяло се тресеше.

— Ох, ох, защо трябваше да ме оставиш сама? Животът след теб вече не беше същият. Ох, колко много ми липсваш!

Минобе беше дълбоко развълнуван. Най-сетне той бе открил, че под физическата и нравствена грозота, с която годините бяха белязали Уме, се криеше едно страдащо сърце. Той се поклони и излезе от стаята. Не искаше да я смущава в тежката ѝ мъка.

Щом затвори вратата след себе си, отчаяните ридания изведнъж секнаха. Минобе се спря в коридора и се послуша. В настъпилата тишина имаше нещо злокобно. Като отвори лекичко вратата, Минобе надникна вътре. Погълната изцяло от работата си, Уме старателно отпаряше хастара от панталонките на правнука си. Снимката лежеше захвърлена върху купа раздрани дрехи.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.